

Δράση: Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας
Υποδράση: Ενδοσχολική Επιμόρφωση, Επιστ.υπεύθυνη: Μαρία Λιακοπούλου

Προβλήματα συμπεριφοράς και κοινωνικής ένταξης των μαθητών: ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Α' μέρος

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

17 & 18 Ιουνίου 2011

1^ο ΕΠΑΛ Άργους

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε πολυπολιτισμικές τάξεις

Παναγιώτης Μανιάτης

Διδάσκων Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο εκπαιδευτικός αποτελεί τον βασικότερο παράγοντα για την αποτελεσματική διαχείριση της ετερότητας στην σύγχρονη πολυπολιτισμική τάξη. Θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από διαπολιτισμική ικανότητα αλλά και επάρκεια στο επίπεδο της παιδαγωγικής του κατάρτισης που θα του επιτρέπουν να κινείται με ευελιξία σε διαφορετικές διδακτικές προσεγγίσεις και μεθοδολογικές επιλογές.

Στην εισήγηση αυτή θα τεθούν τα χαρακτηριστικά του διαπολιτισμικά ικανού εκπαιδευτικού, ο οποίος μπορεί να διασφαλίσει τους όρους ανάπτυξης της διαπολιτισμικής επικοινωνίας, στην τάξη του, καθώς και ζητήματα που αφορούν την προσωπική του ταυτότητα (στερεότυπα και προκαταλήψεις) αλλά και την επαγγελματική του ταυτότητα (αναστοχασμός, στοχαστοκριτικός εκπαιδευτικός).

Βιβλιογραφία

- Γκόβαρης, Χ. (2001). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ατραπός
- Γκόβαρης Χ. (2005). Αντιστάσεις ενάντια στην πολυπολιτισμικότητα – Αποδυνάμωση εθνοτικών στερεοτύπων μέσα από την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας, στο Παιδαγωγική Εταιρεία της Ελλάδος, Πρακτικά ΙΑ' Διεθνούς Συνεδρίου «Το σχολείο στην Κοινωνία της Πληροφορίας και της Πολυπολιτισμικότητας», 639-647.
- Γκότοβος Ε. Α.(1996), *Ρατσισμός κοινωνικές ψυχολογικές και παιδαγωγικές όψεις μιας ιδεολογίας και μιας πρακτικής*, ΥΠ.Ε.Π.-Γ.Γ.Λ.Ε, Αθήνα
- Cummins, J. (1999). Ταυτότητες υπό Διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με Σκοπό την Ενδυνάμωση σε μια Κοινωνία της Ετερότητας. Αθήνα: Gutenberg.
- Day, C. (2003). *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών. Οι προκλήσεις της διαβίου μάθησης*, μετ. Α. Βακάκη. Αθήνα : Τυπωθήτω
- Καλαϊτζοπούλου, Μ. (2001). *Ο εκπαιδευτικός ως στοχαζόμενος επαγγελματίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Λιακοπούλου Μ. (2006) Η διαπολιτισμική διάσταση στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.
- Μανιάτης Π. (2007), «Εκπαιδεύοντας διαπολιτισμικά ικανούς εκπαιδευτικούς. Θεωρητικές αναζητήσεις και πρακτικές εφαρμογές», περ. *Ώς*, τ. 2, σσ. 139-173.
- Νικολάου Γ. (2005), *Διαπολιτισμική Διδακτική: Το νέο περιβάλλον- Βασικές αρχές*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Προβλήματα συμπεριφοράς και διαχείρισή τους

Δήμητρα Μακρή

Δρ. Ψυχολογίας, Δρ. Γαλ. Φιλολογίας

Διευθύντρια Μουσικού Σχολείου Ιλίου

«Δεν μπορούμε ούτε να διαπαιδαγωγήσουμε
ούτε να μορφώσουμε ένα παιδί,
αν πρώτα δεν το γνωρίσουμε»

«Αν στη ζωή μας είχαμε πάντα λιακάδα θα ήταν έρημος»

Αραβική παροιμία

Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να ερμηνεύσουμε τη συμπεριφορά των παιδιών και των εφήβων: είτε η συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα της κληρονομικότητας, είτε εξαρτάται από την επίδραση του περιβάλλοντος – από τους ανθρώπους και από τα γεγονότα που διαδραματίζονται γύρω από το παιδί και τον έφηβο. Επίσης υπάρχει η κοινή πεποίθηση ότι υπάρχουν προβλήματα που σχετίζονται με το ηλικιακό στάδιο των παιδιών και των εφήβων, ως αποτέλεσμα της ωρίμανσης.

Τόσο η κλινική ψυχολογία όσο και η εκπαιδευτική ψυχολογία ως εφαρμοσμένη κλάδοι της Ψυχολογίας, αφού αντλήσουν τα δεδομένα τους από αυτή, μπορούν να προσφέρουν πολλά στο χώρο του σχολείου. Το σίγουρο όμως είναι ότι τα παιδιά που φέρονται αρνητικά είναι αποθαρρυσμένα. Ένα παιδί ή ένας έφηβος που επιδεικνύει ανικανότητα ή αρνητική συμπεριφορά δεν έχει εμπιστοσύνη στις ικανότητές του, δεν πιστεύει ότι μπορεί να ανήκει με θετικό τρόπο στο κοινωνικό σύνολο. Συνεπώς, η αρνητική συμπεριφορά των παιδιών και των εφήβων - αν δεν πρόκειται για διαταραχή - έχει σκοπό την άτυπη προσοχή, την υπεροχή, την εκδίκηση ή την επίδειξη ανικανότητας. Εκλέγοντας ένα ή περισσότερους από τους τέσσερις σκοπούς τα παιδιά ή οι έφηβοι πιστεύουν ότι μπορούν ν' αποκτήσουν σημασία ή μπορούν να ανήκουν.

Ως εκπαιδευτικός μπορεί να διαπιστώσετε ότι η συμπεριφορά των μαθητών είναι απαράδεκτη, δυσάρεστη ή ενοχλητική. Ένας ανυπάκουος, εχθρικός μαθητής μπορεί να δημιουργήσει πολλά προβλήματα. Στην περίπτωση κάποιου ξεσπάσμάτος του, προσπαθήστε να «ξεφύγετε» από την κατάσταση αυτή όσο το δυνατό πιο γρήγορα – όλοι χάνουν σε μια δημόσια αντιπαράθεση εξουσίας. Προσπαθήστε να προλάβετε το πρόβλημα πριν οι μαθητές παραβούν τα όρια και τους κανόνες που έχετε θέσει. Όμως, όταν προκύψει το πρόβλημα, πολλές φορές, είναι δύσκολο να αποστασιοποιηθεί κανείς απ' αυτό, να το εξετάσει αντικειμενικά και να αποφασίσει ποια είναι η πιο κατάλληλη αντίδραση. Πάντως, το να είναι κανείς αποτελεσματικός διαχειριστής της τάξης δε σημαίνει ότι πρέπει να διορθώνει δημόσια

και την παραμικρή παράβαση κανόνων. Αυτή η δημόσια προσοχή μπορεί στην πραγματικότητα να ενισχύσει την «κακή» συμπεριφορά των μαθητών. Το «κλειδί» μιας καλής διαχείρισης του μαθητικού δυναμικού είναι να γνωρίζει κανείς τι συμβαίνει - γιατί ενοχλείται από μια συγκεκριμένη συμπεριφορά, ποιος έχει το πρόβλημα - και τι είναι σημαντικό να πράξει, έτσι ώστε να μπορεί να εμποδίσει την εμφάνιση προβλημάτων.

Παράλληλα, πρέπει να θέσει ως στόχους για μια αποτελεσματική διαχείριση της τάξης την εξοικονόμηση επαρκούς χρόνου για μάθηση, τη βελτίωση της ποιότητας του χρόνου που χρησιμοποιείται μέσα στην τάξη μέσω της ενεργούς συμμετοχής των μαθητών, την εξασφάλιση ότι οι δομές συμμετοχής είναι σαφείς, απλές και αντιληπτές από τους μαθητές, και την ενίσχυση της αυτοδιαχείρισης, του αυτοελέγχου και της υπευθυνότητας των μαθητών.

Βιβλιογραφία

- American Psychiatric Association, (collectif), (1996). DSM-IV. Manuel diagnostique et statistique des troubles mentaux. Paris : Masson.
- Barlow Durand, (2000). Ψυχολογία και Παθολογική Συμπεριφορά: Μια Σύνθετη Βιοψυχοκοινωνική προσέγγιση. Τόμος Α & Τόμος Β. Αθήνα: εκδόσεις Έλλην.
- Besançon Guy, (sous la dir. de),(1993). Manuel de psychopathologie. Paris : Dunod.
- Καλατζή - Αζίζι Αν., Ζαφειροπούλου Μ., (επιμ.), (2010). Προσαρμογή στο Σχολείο. Πρόληψη και αντιμετώπιση δυσκολιών. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κολιάδης Εμ. (2002). Τόμος Α: Συμπεριφοριστικές θεωρίες, Τόμος Β: Κοινωνικογνωστικές θεωρίες, Τόμος Γ: Γνωστικές θεωρίες, Τόμος Δ: Γνωστική Ψυχολογία, Γνωστική Νευροεπιστήμη και Εκπαιδευτική Πράξη. Το Μοντέλο Επεξεργασίας πληροφοριών. Αθήνα: αυτοέκδοση.
- Wenar Ch.- Kerig P., (2008). Εξελικτική Ψυχοπαθολογία: Από τη Βρεφική ηλικία στην εφηβεία. Αθήνα: Gutenberg.

Ετερότητα και Εκπαίδευση: Δυσκολίες κοινωνικής ένταξης και εκπαιδευτικές δραστηριότητες – πρακτικές

Ευαγγελία Λεζέ

Δρ. Ψυχολογίας, Διδάσκουσα Πανεπιστημίου Πατρών

Στην παρούσα εισήγηση, εισαγωγικά, θα γίνει συνοπτική αναφορά:

α) στον προσδιορισμό των εννοιών: Διαπολιτισμικότητα-Πολυπολιτισμικότητα, Διγλωσσία, Διαπολιτισμική Ετοιμότητα και Ικανότητα των Εκπαιδευτικών, Πολιτισμός-Επιπολιτισμός, Ψυχολογική Προσαρμογή Μεταναστών, Εθνική-Εθνοτική και Πολιτισμική Ταυτότητα και

β) στις βασικές αρχές της Διαπολιτισμικής και Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν οι σημαντικότερες δυσκολίες σχολικής και κοινωνικής ένταξης των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα).

Ακολούθως, θα περιγραφούν ευσύνοπα ενδεικτικές διαπολιτισμικές δραστηριότητες και πρακτικές (με συγκεκριμένα παραδείγματα), που μπορούν να αξιοποιηθούν κυρίως στην ελληνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ώστε να ενισχυθεί η δημιουργική κοινωνική αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ αλλοδαπών και γηγενών μαθητών.

Ο πολλαπλός ρόλος του επιμορφωμένου σε διαπολιτισμικά θέματα εκπαιδευτικού είναι ιδιαίτερα σημαντικός στο πολυπολιτισμικού χαρακτήρα σύγχρονο σχολείο.

Βιβλιογραφία

- Ανδρούσου, Α. - Ασκούνη, Ν. (επιμ.) (2009). Πολιτισμική Ετερότητα και Ανθρώπινα Δικαιώματα (προκλήσεις για την εκπαίδευση). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Βακαλιός, Α. (1997). Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Η μουσουλμανική μειονότητα στη Δυτική Θράκη. Αθήνα: Gutenberg.
- Βαρνάβα-Σκούρα, Τ. (επιμ.) (2008). Παιδαγωγικές Δράσεις και Διδακτικές Προσεγγίσεις σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον (το παράδειγμα του 132ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών). Αθήνα: Εκδ. Ντουντούμη.
- Βεργέτη, Μ. (1999). Παλιννόστηση και Κοινωνικός Αποκλεισμός. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.
- Βρίζος, Κ. (1998). Ταυτότητες. Αθήνα: Gutenberg.
- Γεώργας, Δ. κ' Παπαστυλιανού, Α. (1993). Επιπολιτισμός Ποντίων και Βορειηπειρωτών στην Ελλάδα. Αθήνα: Γ.Γ.Α.Ε.
- Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.) (1997). Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και Επικοινωνίας. Αθήνα: Gutenberg.
- Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.) (2002). Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ελληνικά ως Δεύτερη ή Ξένη Γλώσσα (4ο Διεθνές Συνέδριο, 28-6 έως 1-7-2001- Πάτρα). Τόμος 2. Πανεπιστήμιο

Πατρών: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης-Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Πάτρα.

Γεωργογιάννης, Π. (επιμ.) (2003). Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ελληνικά ως Δεύτερη ή Ξένη Γλώσσα (5ο Διεθνές Συνέδριο, 12-14-7-2011.Πάτρα). Τόμος 1 και 2. Πανεπιστήμιο

Πατρών: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης-Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης. Πάτρα.

Γκόβαρης, Χ. (2001). Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Αθήνα: Ατραπός.

Γκόβαρης, Χ.- Θεοδωροπούλου, Ε.- Κοντάκος, Α. (επιμ.) (2007). Η Παιδαγωγική Πρόκληση της Πολυπολιτισμικότητας (ζητήματα θεωρίας και πράξης της Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής). Αθήνα: Ατραπός.

Γκότοβος, Α. (2002). Εκπαίδευση και Ετερότητα. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Δαμανάκης, Μ. (1997). Η Εκπαίδευση των Αλλοδαπών και Παλιννοστούντων Μαθητών στην Ελλάδα. Αθήνα: Gutenberg.

Διεθνής Αμνηστία (2007). Πρώτα Βήματα (Εγχειρίδιο για τη βασική εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα). Αθήνα: Πατάκης.

Ευαγγέλου, Οδ. - Κάντζου, Ν. (2005). Πολυπολιτισμικότητα και Εκπαιδευτικός Ρατσισμός. Αθήνα: Ατραπός.

Ευαγγέλου, Οδ. - Κάντζου, Ν. (2008). Διαδίκτυο και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (διαδικτυακές-διαθεματικές δραστηριότητες για το Δημοτικό Σχολείο). Αθήνα: Ταξιδευτής.

Καμπρέρα, Α. (2010). Ο Αμίν έχασε τον δρόμο του (εικονογράφηση: Ρόζα Κούρτο - Κάθε παιδί πρέπει να έχει όνομα-εθνικότητα - Σειρά: Τα δικαιώματα του παιδιού). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κανακίδου, Ε. - Παπαγιάννη, Β. (1994). Διαπολιτισμική Αγωγή. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. Κέντρο Παιδαγωγικής και Καλλιτεχνικής Επιμόρφωσης Σχεδία-Bernard van Leer Foundation-Πανεπιστήμιο Αθηνών (2000). Το Πολύχρωμο Σχολείο (μια εμπειρία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μέσα από την τέχνη) (Συντονισμός: Αν. Βαφέα). Αθήνα: Νήσος.

Κλεφτάρας, Γ. (2009). Πολιτισμική και Πολυπολιτισμική Συμβουλευτική (άτομα με ειδικές ανάγκες-μειονότητες-μαθητές). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κυπριανού, Δ. (2011). Παιδιά Μεταναστών σε Ελλάδα και Κύπρο (υποκειμενικότητα και υποκειμενοποίηση ως αποτέλεσμα διαμεσολαβητικών διαδικασιών σε συνθήκες μετανάστευσης). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Λάττα, Γ. (2009-2010). Όταν το 7 συνάντησε το 10...(Συναισθηματική-Κοινωνική Διαπολιτισμική Αγωγή-Διαφορετικότητα - εικονογράφηση: Δ. Ρίζος). Αθήνα: εκδ. Διάπλους.

Λεζέ, Ε. (2003). Η στάση των εφήβων Ελληνοποντίων παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση απέναντι στην ελληνική γλώσσα. Αθήνα: Ατραπός.

- Μαντουβάλου, Σ. (2002). Ο Ρίκο Κοκορίκο (Ξενοφοβία-Ζωγραφιές: Τέτη Σώλου). Αθήνα: Μικρή Μίλητος.
- Μάρκου, Γ. (1995). Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία. Αθήνα.
- Μπέλλα, Σ. (2007). Η Δεύτερη Γλώσσα (κατάκτηση και διδασκαλία). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νικολάου, Γ. (2000). Εκπαίδευση Αλλοδαπών Μαθητών. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νικολάου, Γ. (2005). Διαπολιτισμική Διδακτική (Το νέο περιβάλλον. Βασικές αρχές). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παλαιολόγου, Ν. - Ευαγγέλου, Οδ. (2003). Διαπολιτισμική Παιδαγωγική (εκπαιδευτικές, διδακτικές και ψυχολογικές προσεγγίσεις). Αθήνα: Ατραπός.
- Πανταζής, Σ. (2006). Διαπολιτισμική Αγωγή στο Νηπιαγωγείο. Αθήνα: Ατραπός.
- Τρέσσου, Ε.- Μητακίδου, Σ. (επιμ.) (2003). Εκπαιδευτικοί μιλούν σε Εκπαιδευτικούς για τις εμπειρίες τους. Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Τρέσσου, Ε. - Μητακίδου, Σ. (2007). Μειονότητες μιλούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Εκπαίδευση γλωσσικών μειονοτήτων. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Τσαλικογλου, Φ. - Παυλοπούλου, Ι. (επιμ.) (2004). Ο συμμαθητής, η συμμαθήτριά μου από την άλλη χώρα (ο χώρος είναι στην καρδιά). Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής- Unicef. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τσιάκαλος, Γ. (2000). Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Aluffi Pentini, A. (2005). Διαπολιτισμικό Εργαστήριο (υποδοχή, επικοινωνία και αλληλεπίδραση σε πολυπολιτισμικό εκπαιδευτικό περιβάλλον) (επιμέλεια: Χ. Γκόβαρης). Αθήνα: Ατραπός.
- Baker, C. (1993). Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. Clevedon: Multilingual Matters.
- Berry, J. & Kim, U. (1988). Acculturation and mental health. In P. Dasen & J.W.Berry, N. Sartorius, Health and cross-cultural psychology (p. 207-236). London: Sage.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation and Adaptation. In: Applied Psychology, 46 (1), 5-68.
- Derman-Sparks, L. και ομάδα εργασίας A.B.C. (1989). Καταπολεμώντας τις προκαταλήψεις (Παιδαγωγικά εργαλεία) / (επιστημον. επιμέλεια: Α. Χουντουμάδη). Αθήνα: Κέντρο Εκπαιδευτικής και Καλλιτεχνικής Επιμόρφωσης Σχεδία.
- Phinney, J. (1989). Stages of ethnic identity in minority group adolescents. In Journal of Early Adolescence, 9, 34-49.
- Segall, H.M. & Dasen, R.P. & Berry, W. J. & Poortinga, H. Y. (eds) (1993). Διαπολιτισμική Ψυχολογία. Η μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε παγκόσμιο οικολογικό πολιτιστικό πλαίσιο (επιμέλεια: Δ. Γεώργας). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Smith, D. A. (1991). National Identity. London: Penguin.